

KAM SO VSI ETNOLOGI ŠLI?

Nekaj izvlečkov iz lanske ankete

MARKO TERSEGLAV

Slovensko etnološko društvo že od ustanovitve spremlja zaposlitve mladih etnologov. V ta namen je bila že ob koncu 70-ih let ustanovljena t.im. kadrovska komisija, ki je po svojih najboljših močeh hotela pomagati pri zaposlovanju, saj je bilo takrat še mnogo inštitucij (muzejev, zavodov), ki etnologov še niso imele. Potem pa je delo komisije za nekaj časa zaspalo. Na občnem zboru SED I.1990 smo kadrovsko komisijo oz. njeno delo spet oživili. Za predsednika je bil izvoljen prof. dr. Janez Bogataj, saj oddelčni pedagogi najbolje poznajo študente in spremljajo njihovo delo. Za drugega člana je bil izvoljen mag. Marko Terseglav iz Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU.

Nova komisija je morala zaradi nekajletnega zastoja pri spremljanju mladih etnologov začeti marsikaj znova. Sem sodi osnovna statistika oz. pregled nad že zaposlenimi etnologi in nad njihovimi morebitnimi težavami. To je osnova iz katere bo komisija izhajala pri nadaljnjem delu. Zajelo bo predvsem inštitucije, kjer etnologi vidimo smiselnost in nujnost prisotnosti mladih etnologov, inštitucije pa ne. Gre predvsem za RTV, razne občinske službe, vladne komisije in nekatera ministrstva, občinske in republiške kulturne ustanove, turistična društva itd. Posebno anketo za te ustanove pripravlja dr. Bogataj.

Danes objavljamo nekaj izvlečkov iz prve, splošne ankete, ki je imela petdeset vprašanj, na katera naj bi poleg etnologov odgovarjali tudi ljudje iz upravnih struktur inštitucij, kjer so etnologi zaposleni. S tem smo želeli dobiti popolnejšo sliko, kaj se dogaja z etnologijo in etnologi v ne povsem etnoloških inštitucijah (pokrajinski muzeji, zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine, kulturni centri...). Želeli smo, da na našo anketo posebej odgovarjata zaposleni etnolog in direktor inštitucije. Zavedali smo se možnosti različnih odgovorov na isto vprašanje, iz česar bi naša komisija lahko delala zaključke. Vendar je na tak način anketo izpolnila le ena ustanova, drugod so odgovorili le direktorji, večinoma pa samo etnologi. Nekaj anket pa smo dobili z "usklajenimi" mnenji obeh vprašanih. To pa pomeni, da je zaposleni etnolog odgovoril na vprašanja s soglasjem direktorja, toda proti svoji in etnološki vesti. To so mi potrdili tudi nekateri etnologi, ki so kasneje klicali po telefonu in skušali korigirati nekatere odgovore. Čeprav sem slutil, da se to dogaja, korekcij nisem mogel upoštevati pri rezultatih ankete. Priznam pa, da je bilo tudi nekaj mojih anketnih vprašanj nerodno zastavljenih, saj so imeli več možnosti podobnih odgovorov, kar je omogočilo dvomnost. Kljub tem manjšim spodrsrljam pa so odgovori na našo anketo ilustrativni, zato jih nekaj objavljamo v Glasniku.

Na anketo je odgovorilo dvajset do trideset inštitucij, torej dve tretjini. Devetnajst od dvajsetih inštitucij ima zaposlenega enega ali več etnologov (podroben pregled

v nadaljevanju). Dvaindvajset je etnologov z A študijsko skupino, štirje so B - jevci, eden pa je "čisti" etnolog, z etnologijo kot samostojno študijsko skupino. Leta 1990 sta bila še dva etnologa pripravnika.

Na naše vprašanje, če bi inštitucija potrebovala še kakšnega dodatnega etnologa, jih je devet odgovorilo pozitivno, osem negativno, tri inštitucije pa niso odgovorile. Med tistimi, ki so se izrekle proti novim nastavitvam je nekaj takih, kjer se zaposleni etnologi zavzemajo za nove etnološke moči, vodstva pa ne. Sodeč po anketi, bi ta trenutek potrebovale inštitucije približno dvanajst etnologov, kar pa so bolj želje njihovih kolegov, kot pa resnične možnosti (finance). Zato je le šest ustanov predvidelo mesto etnologa v delovnem planu za prihodnje leto, le pet pa je željenega etnologa vključilo še v finančni plan oz. v prošnjo financerju, dve inštituciji pa bosta to storili naslednje leto. Ena inštitucija je odgovorila, da bi etnologa potrebovali in tudi prosila sredstva od financerja. A po mojem kasnejšem poizvedovanju pri financerjih se je izkazalo, da to ne drži. Inštitucija je torej le naši anketi na ljubo pokazala "ljubezen" do etnologije, medtem ko financerju sploh ni omenila potrebe po novem etnologu. Vso dokumentacijo o teh manipulacijah hrani podpisani.

Kljub nekaterim spremembam na bolje pa novim diplomantom etnologije ne kaže prav dobro, saj bi jih trenutno potrebovali le pet, a še to število je odvisno od financerjev.

Zanimalo nas je, kaj inštitucije sploh potrebujejo, kakšen profil strokovnjaka. Tiste, ki že imajo etnologa, bi ta trenutek potrebovale kustosa-pedagoga (2), zgodovinarja (2), umetnostnega zgodovinarja (3), knjižničarja (2), restavratorja (2), arhitekta (1), arheologa (1), dokumentalista (1) in drugo.

Koliko ustanov bi si želelo etnologa z etnologijo kot samostojno študijsko skupino? Pet ustanov ni odgovorilo, deset jih takega etnologa ne bi potrebovalo, štiri bi "samostojneža" rade imele, ena inštitucija pa ga že ima. Ta "samostojnež" seveda ni študiral v Ljubljani. Od enega Spomeniških zavodov smo dobili namig, da je konservatorstvo veda, ki potrebuje široko izobrazbo, ne pa ozke specialistične.

Široko izobrazbo dajejo študijske kombinacije A in B predmeta. Kolege smo povprašali, kakšna je najustreznejša kombinacija študija za etnologa, da bi se lahko zaposlil v njihovih inštitucijah. Najbolj iskane kombinacije so: etn. - zgodovina (10), etn. - umetnostna zgodovina (5), etn. - geografija (2), etn. - sociologija (2), etn. - sociologija kulture (1), etn. - antropologija (1), etn. - slavistika (1). Dve inštituciji se nista mogli odločiti, dve pa nista odgovorili. Možnih kombinacij je več, saj je tudi anketa ponujala več možnosti.

Med drugim nas je zanimalo, kako so etnologi strokovno izrabljeni oz. zlorabljeni, če opravljajo le svoje delo, ali pokrivajo tudi druga družboslovna področja pri svojem delu. Po odgovorih sodeč kar enajst (od osemindvajsetih) pokriva še druga področja, le sedem se jih posveča zgolj etnološki tematiki, eden pa etnološkega dela sploh ne opravlja, ena ustanova pa ni odgovorila.

Študentje v Koprivni leta 1970 (foto V. Novak)

Na vprašanje kako (oz, koliko) druge stroke oz. strokovnjaki pokrivajo etnološko področje, smo izvedeli tole: v načelu vsaka stroka pokriva le svoje področje, a ta niso vedno dovolj točno razmejena. V petih primerih opravljajo etnološko delo neetnologi, ker so bili tako nastavljeni ali pa jih k temu sili specifika dela (4). ali pa je bil drug strokovnjak v službi že pred prihodom etnologa.

Kako se vsaj v številu zaposlenih kaže razmerje med etnologi in drugimi strokovnimi delavci po inštitucijah, nam osvetljujejo podatki o številu zaposlenih. V dvajsetih inštitucijah trenutno dela 168 strokovnih sodelavcev različnih profilov, od tega jih je 28 etnologov. Zaradi lažje primerljivosti smo inštitucije razdelili v tri skupine: v prvo sodijo organizacije z večjim številom strokovnih delavcev (npr. Zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine), v drugi skupini so pokrajinski muzeji, v tretji pa manjše zbirke, kulturni centri in oddelki v sklopu najrazličnejših inštitucij.

1. skupina: Republiški Zavod ima redno zaposlenih dvajset strokovnih delavcev in štiri pripravnike. Etnolog je en sam, je še en etnolog pripravnik (ki pa ga trenutno ni več). Podobna usoda je doletela tudi etnologa-pripravnika v mariborskem Zavodu. Mariborski Zavod šteje 27 strokovnih delavcev, med njimi sta dva etnologa (etnologija kot B študijska skupina). Novogoriški Zavod ima med petnajstimi strokovnimi delavci dva etnologa (A študij), v novomeškem Zavodu sta zaposlena dva etnologa (eden A, eden "čisti"), vseh strokovnih delavcev pa je tu enajst. Ti

podatki so precej zgovorni, saj so razlike med Zavodi že v številu vseh strokovnih delavcev, čeprav je delo v vseh precej podobno. Razlike so v velikosti teritorijev, ki jih Zavodi pokrivajo. Izstopata pa Republiški Zavod kot centralna institucija z enim samim etnologom in pa mariborski Zavod z ogromnim teritorijem in številom etnoloških spomenikov, a le z dvema etnologoma, od katerih eden pokriva tudi umetnostno-zgodovinske spomenike. Med vsemi Zavodi ima mariborski največje število strokovnih delavcev (27).

2. skupina: pokrajinski muzeji

Sedež muzeja	štev.strokov.delav.	etnologi	štud. skupina
Idrija	4	1	A
Piran	6	2	A
Metlika	2	1	A
Koper	7	2	A
Maribor	5	2	A
Ptuj	22	2	A
Škofja Loka	-	1	A
Kranj	12	1	A
Nova Gorica	14	3	A
Celje	6	1	A

3. skupina: manjše zbirke, kulturni centri

Delavski muzej Ravne	2	1	A
Slovenski gasilski muzej			
Metlika	1	1	A
Spominski park Trebče	5	2	B
Zavod za kulturo in			
izobraževanje Tržič	4	1	B
Kulturni center			
I. Napotnik Velenje	3	1	B

V povprečju je v pokrajinskih institucijah zaposlen en etnolog in pol. Glede števila etnologov jo vsaj statistično bolje odnesejo manjši kolektivi, kjer so etnologi procentualno močnejši zaradi manjšega števila vseh strokovnih delavcev. Praksa pa mi potrjuje, da so manjše pokrajinske institucije bolj odprte etnologom kot pa večje ali centralne, ki še danes točno ne vedo, kaj bi pravzaprav z etnologi. In to se pozna tudi pri zaposlovanju.

Naša anketa se je zato lotila kriterijev zaposlovanj etnologov, oziroma zvedeti smo hoteli, kdo odloča o novi zaposlitvi diplomiranih etnologov. Še uveljavljeni samoupravni mehanizmi dajejo pričakovane rezultate: v štirih primerih odloča o zaposlitvi komisija za delovna razmerja, v kateri največkrat ni etnologa. V treh primerih odločata direktor in svet institucije, trikrat se kot odločujoči faktor zaposlovanja pojavita posebna komisija in svet institucije, v dveh primerih je pristojen zbor delavcev (manjši kolektivi), dvakrat pa se kot razsodnik pojavi kar financer, v enem primeru pa to delo opravi kadrovska komisija v sodelovanju z ostalimi sodelavci in seveda z direktorjem. Dve instituciji pa na to vprašanje nista odgovorili.

Ti podatki pa ne povedo veliko, če ne vemo, kakšno moč ima stroka (etnologija) pri utemeljevanju potreb po novih sodelavcih, oz. kolikokrat so etnologi vprašani za mnenje. Kar 17 inštitucij je odgovorilo, da se pri nastavitvah posvetujejo z etnologi. V dvanajstih primerih inštitucije upoštevajo tudi načelo strokovnega sorazmerja pri zaposlovanju, le en odgovor je bil negativen, pet jih ni odgovorilo. Sorazmerje je upoštevano le včasih - v enem primeru, prav tako je le ena inštitucija odgovorila, da sorazmerje upoštevajo, če je le mogoče.

V večini primerov pa se je pokazalo, da predvsem vodilni delavci črpajo podatke o pomembnosti zaposlitve etnologa iz svojih informacij in (ne)znanja. Prav tako se jih večina ne obrne za nasvet o etnologih npr. na fakulteto oz. na Kadrovsko komisijo pri Slovenskem etnološkem društvu.

Kako je statistika varljiva reč, se je pokazalo pri (priznam, slabo formuliranem) vprašanju - ali bi se vam zdelo bolje zaposliti neetnologa (zgodovinarja, sociologa...), ki bi poleg svojega pokril še etnološko področje? Tam, kjer so na vprašanje odgovarjali samo etnologi, je bil odgovor seveda negativen, saj se etnologu zdi absurdno zaposlovati drugega strokovnjaka za etnologijo. Kar šestnajst jih je odgovorilo, da ni bolje zaposlovati druge za lastno področje. Le dve inštituciji sta odgovorili pritrdilno, dve pa nista odgovorili. Med negativnimi odgovori je bilo še nekaj primerov "usklajevanja", nekaj primerov (kjer so odgovarjali tudi vodilni delavci) pa olepševanja, kar pomeni, da so izpolnjevalci ankete dali vpraševalcu pričakovan, oz. željen odgovor, čeprav v resnici ni tako. Nekaj jih je za samostojnost strok in so tudi potrdili, da naj bi zgodovinarji, sociologi ne opravljali etnološkega dela, a ga v praksi opravljajo. Šele kasnejše osebne intervencije etnologov so me poučile, da stvar ni tako enopomenska kot to nakazujejo zgornji odgovori. To statistično laž moram zato pripisati samemu sebi, ker sem vprašanje nerodno formuliral in ker je bila anketa javna, torej s podpisi in nujno navedbo naslova inštitucije. Pokazalo se mi je, da bom marsikaterega od anketnih vprašanih moral ponoviti v drugačni, morda tajni obliki med etnologi samimi.

Etnologijo v ustanovah gradijo predvsem etnologi sami, ki pa so včasih podvrženi objektivnim razmeram in ne morejo uresničiti vseh zastavljenih ciljev. Imajo pa vizije in cilje. Eno od anketnih vprašanj se je nanašalo prav na etnološko samostojnost in se je glasilo, koliko etnologov ob nastopu službe naredi svoj lasten program, svojo vizijo in jo zagovarja kljub morebitnem nasprotovanju inštitucije. Polovica anketiranih nima lastnega etnološkega programa, saj tega naredi inštitucija (sedem odgovorov) ali pa nihče (trije primeri). Odgovorili nista dve inštituciji, v osmi primerih pa etnologi naredijo svoj lastni program.

Tisti, ki so se trdno odločili za samostojen etnološki program se tudi strinjajo, naj izključno etnologi za tak strokovni program tudi odgovarjajo, ostali pa so mnenja, da se je treba posvetovati z drugimi strokami in jih upoštevati pri delu.

Naš nasvet, naj na anketna vprašanja poleg etnologov odgovarjajo še vodilni delavci, je zameglil, oz. "uskladil" tudi odgovore na jasno postavljena vprašanja, ki se je glasilo: Ali je po vašem mnenju kakšna stroka privilegirana in če ima le-ta

mogoče večjo strokovno težo pri posameznih projektih, oz. rešitvah? Polovica anketirancev takšne probleme rešuje na strokovnih sestankih in kolegijih, ena inštitucija ne ve pravega odgovora, ostali (devet) pa mislijo, da druge stroke niso privilegirane.

Pri tem vprašanju se je spet pokazala nujnost tajne ankete med etnologi, saj sem spet dobil nekaj telefonskih "pojasnil" oz. opravičevanj nujnosti "diplomatskih" odgovorov, češ da so anketo pregledali (a ne nanjo odgovorili po svoje) tudi vodilni delavci.

Nekaj krivde za tako slepomišenje sprejemem nase, ker sem naredil par napak pri sestavljanju ankete, ki je omogočila "diplomatsko" izvijanje. Nekaj krivde pa bodo morali prevzeti tudi tisti etnologi, ki so v anketi obkrožili en odgovor, drugega pa aomni "korigiranega" sporočili po telefonu. Ta članek upošteva le zapisane in podpisane odgovore. Da je "balinanja" in slepomišenja med neetnologi v inštitucijah precej, je jasno, ni pa opravičila, da tega ne bi povedali.

Poudariti moram, da "diplomacijo" nekaterih etnologov razumem (čeprav je ne morem sprejeti), ker je situacija v marsikaterem kolektivu vse prej kot rožnata. Ponekod o strokovnih stvareh odločajo kar tajnice, saj sem tudi sam dobil poleg izpolnjene ankete še "uradni dopis", naj svoja vprašanja raje pošljem komu drugemu, ne pa njihovemu kolektivu. V nekaj primerih so se "upravne strukture" tudi po telefonu zanimale, kaj imam s to anketo za bregom, nekateri direktorji pa so mi kar odkrito povedali, da sem hotel protežirati etnologijo, ki pa se ji bodo oni (direktorji) še naprej upirali.

To kaže, da anketa kljub vsem pomanjkljivostim ni bila odveč, zakulisne špekulacije pa kažejo, da etnologiji in etnologom ne gre tako dobro in da niso tako enakopravni kot vsaj statistično kaže naša anketa. Da pa bo bolje, bom v prihodnosti potreboval še več in odkritejšega etnološkega sodelovanja.

OPOMBE

1. V anketo nismo vključili centralnih, "čistih" etnoloških ustanov, kot so Etnografski muzej, oddelek za etnologijo FF in Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU.